

Inhoudsopgave

DANKWOORD	9
VOORWOORD: De veer van Jane <i>door Thane Maynard</i>	15
INLEIDING <i>door Jane Goodall</i>	19
Deel 1 Verdwenen in het wild	25
Inleiding	27
De zwartvoetbunzing	30
Mala of westelijke buidelhaas	43
De Californische condor	52
De milu of Pater Davidshert	65
De rode wolf	75
THANES VELDNOTITIES: Tahki of Przewalskipaard	90
Deel 2 Te elfder ure gered	95
Inleiding	97
Het gouden leeuwaapje	99
De Amerikaanse krokodil	108
Slechtvalk	115
De Amerikaanse doodgraver	129
De Japanse kuifbis	135
De trompetkraanvogel	140
Angonoka of Madagaskar-schildpad	157
De Formosa-zoetwaterzalm	164
Vancouvermarmot	170
THANES VELDNOTITIES: Sumatraanse neushoorn	177
Grijze wolf	183

Deel 3	Nooit opgeven	187
	Inleiding	189
	De Iberische lynx	191
	De Bactrische kameel	201
	De reuzenpanda	208
	Het dwergzwijntje	219
	De kaalkopibis of Waldrapp (ook wel heremietibis)	225
	Het dwergkonijn van het Columbiabekken	233
	Attwaters-prairiehoen	238
	Aziatische gieren	243
	De Hawaïgans of néné	253
THANES VELDNOTITIES: Het pinchéaapje		259
	De Panamese gouden kikker	263
Deel 4	De heroïsche strijd om onze eilandvogels te redden	267
	Inleiding	269
	De zwarte vliegenvanger of Chathamvliegenvanger	273
	Abbotts-gent	280
	De Bermuda-stormvogel of cahow	288
	De vogels van Mauritius	300
	De Stellers-albatros	310
THANES VELDNOTITIES: De blauw-gele ara		319
Deel 5	De sensatie van de ontdekking	323
	Inleiding	325
	Nieuwe ontdekkingen: er worden nog steeds soorten ontdekt	328
	Het Lazarussyndroom: uitgestorven gewaande maar recent gevonden soorten	345
	Levende fossielen: oude soorten die onlangs zijn ontdekt	366
Deel 6	De natuur van de hoop	379
	Het herstellen van de littekens van de aarde: het is nooit te laat	381
	Waarom zouden we bedreigde soorten redden?	401
APPENDIX: Wat jij kunt doen		411

Inleiding

Ik schrijf dit vanuit mijn huis in het Engelse Bournemouth. In dit huis ben ik opgegroeid, en als ik uit mijn raam kijk, zie ik dezelfde bomen als waar ik als kind in klom. Hoog in die bomen voelde ik me dichterbij de vogels en de hemel, meer een onderdeel van de natuur. Zelfs als heel klein kind had ik in de natuur het meest het gevoel dat ik leefde, en vrijwel elk – uit de bibliotheek geleend – boek dat ik las ging over dieren en avonturen in de ongetemde wildernissen van de wereld. Ik begon met de verhalen over dokter Dolittle, die Engelse dokter die van zijn papegaai de taal der dieren leerde. Vervolgens ontdekte ik de boeken over Tarzan van de Apen. Die twee boeken inspireerden een schijnbaar onmogelijke droom – ik wilde ooit naar Afrika om met dieren te leven en boeken over ze te schrijven.

Het boek dat misschien wel de meeste invloed op me had heette *The Miracle of Life*. Urenlang tuurde ik naar de kleine lettertjes van die magische pagina's. Het boek was niet geschreven voor kinderen, maar ik ging er helemaal in op, terwijl ik leerde over de diversiteit van het leven op aarde, de tijd van de dinosaurussen, de evolutie en Charles Darwin, de vroege ontdekkingsreizigers en natuurvorsers – en de verbazingwekkende verscheidenheid en aanpassingen van de dieren over de hele wereld. Naarmate ik ouder werd en steeds meer leerde, breidde mijn dierenliefde zich van mijn hamster, hazelworm, cavia's, katten en honden uit tot een fascinatie voor al de wonderlijke dieren waarover ik in die boeken had gelezen. In mijn jeugd was er geen televisie: ik leerde alles uit boeken – en van de natuur.

Mijn kinderdroom werd werkelijkheid toen ik door een schoolvriend werd uitgenodigd om naar Kenia te komen. Ik vertrok op mijn zesentwintigste, nadat ik als serveerster had gewerkt om te sparen voor de overtocht. Ik ging per boot omdat dat het goedkoopst was, en deed plaatsen aan waarover ik had gelezen, zoals Kaapstad en Durban, om uiteindelijk in Mombasa te arriveren. Voor mij was het voor-

al opwindend om op de Canarische Eilanden te komen, omdat dokter Dolittle daar ook was geweest! Wat was het destijds voor een jonge vrouw een avontuur om alleen te reizen.

Toen ik eenmaal in Kenia was, bracht mijn dierenliefde mij bij Louis Leakey, die mij uiteindelijk de taak toevertrouwde om de geheimen te ontsluiëren van het gedrag van de dieren die het meest op ons lijken. (Heel bijzonder als je nagaat dat ik geen graad had en meisjes in die tijd dat soort dingen niet deden!) Dat onderzoek naar chimpansees, in het Gombe National Park in Tanzania, heeft meer dan een halve eeuw geduurd en heeft ons geholpen om, onder andere, meer van onze eigen evolutionaire geschiedenis te begrijpen. Wij zijn tenslotte niet de enige wezens met een persoonlijkheid, rationeel denken en emoties. Er is geen scherpe grens die ons scheidt van de chimpansees en de andere mensapen, en de onmiskenbare verschillen tussen ons zijn kwantitatief en niet kwalitatief. Dit inzicht geeft ons een nieuw respect, niet alleen voor chimpansees, maar ook voor alle andere verbazingwekkende dieren waarmee wij deze planeet delen. Wij mensen staan immers niet los van het dierenrijk maar maken er deel van uit.

Wij doen nog steeds onderzoek naar de chimpansees in Gombe, en wellicht zou ik daar zijn gebleven, bij de dieren en de bossen waar ik van hou, als ik geen conferentie had bijgewoond met de titel Chimpansees Begrijpen. Die conferentie, in 1986, veranderde de loop van mijn leven. Voor het eerst kwamen veldonderzoekers van alle studielocaties over heel Afrika bijeen. Er was een sessie over natuurbescherming die werkelijk schokkend was. Overal in het verspreidingsgebied van de chimpansees werden hun bossen in een schrikbarend tempo gekapt. Ze werden gevangen in de strikken van stropers en de handel in het zogenaamde ‘bushmeat’ – de *commerciële* jacht op wilde dieren om ze te eten – was begonnen. Het aantal chimpansees was sterk gedaald, van een miljoen tot een geschatte vier- à vijfhonderd-duizend (er zijn er nu nog minder).

Dat schudde mij wakker. Ik ging naar de conferentie als wetenschapper, van plan om in het veld te blijven werken, om mijn gegevens te analyseren en te publiceren. Ik vertrok als een voorvechtster van de chimpansees en hun verdwijnende woongebied in de bossen. Ik wist dat ik het veld uit moest als ik de chimpansees wilde proberen te helpen en dat ik mijn best moest doen om de mensen bewust te maken en de hoop te geven dat we althans een deel van de vernieti-

ging konden tegengaan. Aldus ging ik eropuit, na zesentwintig jaar van mijn leven te hebben doorgebracht met wat ik het liefst deed op de plaats waar ik het liefst was. En hoe meer ik de wereld afreisde, lezingen gaf, conferenties bijwoonde, bijeenkwam met natuurbeschermers en wetgevers, hoe meer ik besepte wat de omvang van de verwoesting is die wij op onze planeet aanrichten. Het waren niet alleen de bossen die chimpansees en andere Afrikaanse dieren herbergden die bedreigd werden – overal werden bossen en dieren bedreigd. En niet alleen bossen, maar de hele natuur.

Het reizende leven is zwaar. Sinds 1986 heb ik zo'n driehonderd dagen per jaar gereisd. Van Amerika en Europa naar Afrika en Azië. Van vliegveld naar hotel naar lezingzaal; van schoollokalen naar vergaderzalen van ondernemingen en overheidskantoren. Maar het heeft ook zo zijn voordelen. Ik zie een aantal ongelooflijke plaatsen. Ik maak kennis met een aantal werkelijk geweldige, inspirerende mensen. En ik hoor, behalve al het vreselijke nieuws over de voortschrijdende vernietiging van de natuur, een aantal verhalen over mensen die het kappen van een oerbos hebben voorkomen, de bouw van een dam hebben tegengehouden, erin zijn geslaagd om een bedorven moerasland te herstellen of een soort voor uitsterven hebben behoord.

Niettemin is er steeds meer dat wijst op een zesde uitstervingsgolf – ditmaal veroorzaakt door menselijk handelen. Om de moed erin te houden als ik moe was en het er buitengewoon somber uitzag, legde ik een verzameling aan van wat ik mijn 'hoopsymbolen' noem. Vele daarvan zijn illustraties van de veerkracht van de natuur – zoals een blad van een boom dat in Australië is gevonden, dat voordien alleen bekend was van fossiele afdrukken in gesteente. Een boom die zeventien ijstijden heeft overleefd en nog steeds levend en wel voorkomt in een verborgen canyon in de Blue Mountains. Een veer van een slechtvalk die weer vloog in een gebied waar hij al honderd jaar was uitgestorven en een andere van een Californische condor, een soort die op het randje van de ondergang werd gered. Die veer was wat Thane opviel toen ik een lezing gaf in de dierentuin in Cincinnati. Hij zei dat ik die verhalen moest opschrijven. Ik zei tegen hem dat ik dat ook van plan was, maar te weinig tijd had. Hij zei dat hij zou helpen. Thane is een geestverwant. Ook hij is erg optimistisch ten aanzien van onze toekomst.

Dit is duidelijk een heel ander boek dan de oorspronkelijk geplande dunne bundel. Ik ontmoette telkens weer verbazingwekkende mensen die verbazingwekkend werk hadden gedaan om te voorko-

men dat dieren uitstierven. En ik ontmoette ze over de hele wereld. Hoe kon ik wel over de Californische condor en niet over de trompetkraanvogel schrijven? En hoe zat het met de reuzenpanda, het symbool van de natuurbescherming? Toen werd op de een of andere manier bekend dat wij dit boek schreven en kwam de informatie binnenstromen – waarom namen we geen insecten op? Amfibieën? Reptielen? En het plantenrijk was toch zeker ook belangrijk?

En zo dijde het boek uit, niet alleen in omvang, maar ook in opzet. Het leek heel belangrijk om een aantal van de soorten te bespreken die men uitgestorven achtte maar die opnieuw zijn ontdekt – soms wel meer dan honderd jaar nadat ze waren afgeschreven. En om te schrijven over het geweldige werk dat er is verricht om habitats te herstellen en te beschermen. Ik ontdekte dat het mensen erg stimuleerde om het goede nieuws te delen en een licht te laten schijnen over alle grote en kleine projecten die tezamen geleidelijk een deel van de door ons aangerichte schade herstellen. Er is meerdere jaren aan dit boek gewerkt en ik heb er een fantastische ontdekkingsreis voor gemaakt: ik ben steeds meer te weten gekomen over dieren- en plantensoorten die door menselijk handelen op het randje van de ondergang zijn geraakt en vervolgens – soms op het allerlaatste nipperkje en in strijd met alle waarschijnlijkheid – respijt kregen. De hier vertelde verhalen illustreren de veerkracht van de natuur en de volharding en vastberadenheid van de mannen en vrouwen die – soms tientallen jaren lang – vechten om de laatste overlevenden van een soort te redden en die weigeren om het op te geven.

Er is Old Blue, ooit het allerlaatste wijfje ter wereld van de zwarte vliegenvanger, dat met de hulp van een gedreven bioloog haar soort voor uitsterven behoedde. En er is de markante boom, de allerlaatste in zijn soort, die bijna was doodgevreten door grazende geiten, door een bosbrand werd gedood, en toch de energie vond om aan zijn laatste levende tak zaad te dragen. Met de hulp van bezielde tuinbouwkundigen herrees de soort, als een feniks, uit zijn as.

Deze en vele andere menselijke en niet-menselijke helden zult u in de volgende hoofdstukken leren kennen. Er zijn verhalen over avonturen en grote moed, waarin biologen hun leven riskeren om steile rotswanden te beklimmen of uit wild slingerende boten op scherpe rotsen te springen, en piloten helikopters in vreselijk weer door grimmige landschappen manoeuvreren. Er zijn verhalen over mannen en vrouwen die de wanhoop nabij zijn in hun strijd tegen bureaucratieën

om een soort voor uitsterving te behoeden, in de wetenschap dat met elke dag vertraging door menselijke halsstarrigheid hun kans op succes kleiner werd. Er is het relaas van een man die een valk probeerde over te halen om met zijn hoed te copuleren en over een ander die de baltsdans van een kraanvogel nadeed om haar zo ver te krijgen dat zij een ei ging leggen.

Veel van de reddingsprogramma's lopen op het moment dat wij dit schrijven. Nog steeds leren nieuwe generaties trompetkraanvogels en noordelijke zwarte ibissen nieuwe trekroutes, voorgegaan door menselijke fans in vliegende machines. Nieuwe fok- en vrijlatingstechnieken voor reuzenpanda's, en een betere bescherming van hun wilde leefomgeving, bieden hoop voor hun toekomst in China, maar er moet nog steeds veel gebeuren. De penibele situatie van de Aziatische gieren die met honderdduizenden doodgingen aan onopzettelijke vergiftiging wordt aangepakt door middel van het fokken in gevangenschap en 'gierenrestaurants' in het wild, maar er moet nog heel veel werk verzet worden.

Wij beseffen dat er over de hele wereld talloze andere programma's lopen om bestaande populaties planten en dieren te behouden. Maar wij moesten een keuze maken en we hebben voornamelijk verhalen opgenomen die wij uit de eerste hand kenden. Ik wou dat we de inspanningen van de eerste natuurbeschermers hadden kunnen opnemen, zoals Theodore Roosevelt, de grondlegger van de eerste nationale parken en reservaten voor de bescherming van wilde gebieden.

Of schrijven over de vooruitziende mensen die werkten om de laatste bevers te behoeden voor een bedrijfstak die ze met alle geweld van hun vacht wilde beroven om er mutsen van te maken. Er zijn er velen die hebben gestreden om andere zoogdier- en vogelsoorten te behoeden voor uitsterven als gevolg van ons onverzadigbare verlangen om ons te hullen in hun huiden, vachten en veren. Er zouden misschien geen koalaberen meer zijn als er destijds in de negentiende eeuw geen mensen waren geweest die beseften dat ze spoedig verdwenen zouden zijn als er geen stappen werden genomen om hun eucalyptusbossen te redden. Er zijn zelfs talloze soorten die vandaag de dag niet eens als bedreigd worden aangemerkt die heel wel uitgestorven hadden kunnen zijn zonder de meelevende mensen die hen lang geleden beschermd hebben. Wij zijn die vroege pioniers van het natuurbehoud veel verschuldigd.

In oktober 2008 gaf de International Union for the Conservation of

Nature (IUCN) de resultaten vrij van een wereldwijd onderzoek naar zoogdierpopulaties. De conclusie was dat 'minstens een kwart van de zoogdiersoorten in de nabije toekomst met uitsterven wordt bedreigd'. En het tragische is dat er voor vele daarvan wellicht weinig gedaan kan worden. Toch ben ik erg gestimuleerd door de in dit boek opgenomen verhalen en door de mensen die weigeren om het op te geven.

Er is een oude stelregel: 'Waar leven is, is hoop.' Omwille van onze kinderen moeten wij het niet opgeven, moeten wij blijven vechten om te redden wat er nog is en om dat wat kapotgemaakt is te herstellen. En het is belangrijk dat wij beseffen dat wij niet kunnen verslappen in onze inspanningen ten behoeve van bedreigde diersoorten – want de bedreigingen van hun voortbestaan zijn voortdurend aanwezig en nemen dikwijls toe. De groei van de menselijke bevolking, onhoudbare leefpatronen, schrijnende armoede, afnemende watervoorraden, de hebzucht van het bedrijfsleven, wereldwijde klimaatveranderingen – dit alles en nog meer zal, als wij niet waakzaam zijn, al het bereikte te nietdoen.

Het is onvermijdelijk dat steeds meer soorten een helpende hand nodig zullen hebben als wij willen dat zij de planeet met ons blijven delen. Gelukkig worden er steeds meer mensen wakker, die beseffen wat de schade is die wij het web des levens toebrengen, en het hunne willen doen om te helpen, als veldbiologen, overheidsfunctionarissen of bezorgde burgers.

Eén ding is zeker – mijn eigen ontdekkingsreis zal niet ophouden. Ik zal doorgaan met het verzamelen van verhalen, kennismaken en praten met nog meer bijzondere en inspirerende mensen. Er zijn er veel die ik alleen telefonisch heb gesproken, maar nu wil ik ze ontmoeten: ik wil in hun ogen kijken om de vastberadenheid te zien die hen gaande houdt, en in hun hart kijken om een glimp op te vangen van de liefde voor de soort of de natuur die hen naar eenzame, vrijwel onbereikbare plaatsen brengt. En ik wil hun verhalen delen met jonge mensen over de hele wereld. Ik wil hun laten weten dat we het niet moeten opgeven, ook al hebben onze klakkeloze activiteiten een ecosysteem bijna volledig vernietigd of een soort op de rand van de ondergang gebracht. Dankzij het herstelvermogen van de natuur en de niet klein te krijgen menselijke geest is er nog altijd hoop. Hoop voor dieren en hun wereld, die ook de onze is.

Jane Goodall, februari 2009

DEEL 1

Verdwenen in het wild

Inleiding

Kinderen zijn gefascineerd door dinosaurussen. Ik stelde me vroeger altijd voor dat ik naar het verleden ging, waarbij mijn verbeelding werd geprikkeld door *Reis naar het middelpunt der aarde* van Jules Verne. In gedachten zwierf ik door die oerlandschappen met de kolossale vegetarische brontosaurus, die de aanvallen van de machtige tiranosaurus bespaard bleven. Ik hield er ook van om in mijn verbeelding in de oudere wereld van de reusachtige amfibieën rond te lopen, dat waterige domein van moerassen en enorme varens. En soms droomde ik dat ik wolharige mammoeten en sabeltantijgers zag. Maar die waren verdwenen, en ik had geen tijdmachine. En er waren geen wonderen van moderne technologie om die schepselen van lang geleden opnieuw tot leven te doen komen – zoals de buitengewone tv-serie *Walking with Dinosaurs* van de BBC.

En toen leerde ik, in een van mijn boeken, de dodo kennen. Die uitsterving was heel anders dan het verlies van de dinosaurussen. Ik ontdekte dat zonder de moderne *homo sapiens* de dodo (en talloze andere diersoorten) er nog steeds zou zijn geweest. Uiteraard hadden onze voorouders in het Stenen Tijdperk op dieren gejaagd en ze gedood. Daar zou ik later de sporen van zien toen ik met Louis Leakey in de Olduvaikloof werkte. Maar voor hen was het zwaar werk met enkel hun primitieve stenen gereedschap. Bovendien waren de prooidieren in Afrika gelijk met de roofdieren die op hen jaagden geëvolueerd en hadden ze vele manieren ontwikkeld om te voorkomen dat ze gedood werden. Dat was heel iets anders dan toen kapitein Cook en zijn matrozen de niets vermoedende dodo's doodden, die niet konden vliegen, zich veilig voelden op hun eiland en geen vluchtinstinct hadden – en dus werden opgegeten tot ze uitgestorven waren.

In mijn kindertijd, meer dan zeventig jaar geleden, was er geen televisie en was er geen internet om mij voor een elektronisch scherm te strikken. In plaats daarvan bracht ik uren door met kijken naar vogels

en insecten in onze tuin en met boeken lezen. Toentertijd leefden de meeste van de dieren die nu zo bedreigd worden veilig in nog niet omgekapte bossen, niet drooggelegde moeraslanden en niet vervuilde velden en oceanen. Maar zelfs toen werden wilde dieren al op grote schaal afgeslacht. De kuddes Amerikaanse bizons werden gedecimeerd, wolven werden uitgeroeid en dieren werden met honderdduizenden gevangen en gedood vanwege hun huid, vacht of veren – en om exemplaren op te zetten voor natuurhistorische musea. Jagers op groot wild maakten trofeeën buit en schepten daarover op. En op trekduiven werd gejaagd tot ze uitgestorven waren. Over het algemeen besteedde niemand daar veel aandacht aan, en bovendien hadden de meeste mensen het idee dat de natuurlijke hulpbronnen onuitputtelijk waren.

Maar geleidelijk aan is onze menselijke bevolking gegroeid en is de verwoesting van de natuur verhevigd. Een voor een hebben steeds meer van de bijzonder gevarieerde levensvormen op onze planeet het lot van de dodo en de trekduif gedeeld. Het gaat voornamelijk om kleine dieren en planten, die dikwijls inheems zijn in een bepaald deel van het regenwoud of een andere habitat die verwoest is. Maar er zijn ook vissen en vogels verdwenen. En de Miss Waldron rode franjeaap werd eind vorige eeuw in Ghana uitgestorven verklaard. Zelfs in de vijftiende eeuw sinds mijn geboorte is er zo veel verdwenen.

Zal een kind dat van de natuur houdt over vijftiende eeuw een levende olifant willen zien zoals ik een wolharige mammoet wilde zien? Zal het vurig verlangen naar een tijdmachine om een echt regenwoud te kunnen beleven en naar orang-oetans en tijgers te kunnen kijken? Zal het dolgraag kennis willen nemen van de verloren, mysterieuze onderzeese wereld van de grote walvissen? En wat zal het ervan vinden als deze dieren over vijftiende eeuw alleen nog maar bestaan in digitale bibliotheken of als stoffige museumexemplaren?

Toen ik een meisje was, kon ik kapitein Cook en de mensen van zijn tijd vergeven, omdat ze geen idee hadden welke kant wij op gingen (hoewel ze zonder het te weten wel het pad voor de toekomst uitstippelden). Maar in die tijd was het merendeel van de wereld onverkend, waren haar wonderen onontdekt – en waren er veel minder mensen. Maar als een kind over vijftiende eeuw tot de ontdekking komt dat de meeste dieren van de aarde zijn verdwenen, zal dat het gedrag van degenen die ze vernietigd hebben niet kunnen vergeven.

Want het zal weten dat ze niet verloren zijn gegaan uit onwetendheid, maar omdat het de meeste mensen domweg niet kon schelen.

Gelukkig kan het sommigen veel schelen, en soms worden er dappere pogingen ondernomen om bedreigde soorten te behouden. Zonder deze mensen zou de lijst uitgestorven diersoorten vandaag de dag veel langer zijn. Ik heb het voorrecht gehad om velen van hen te ontmoeten en ik zie ernaar uit om in dit boek zo veel mogelijk van hen aan u voor te stellen, samen met de dieren, planten en habitats waaraan zij hun leven gewijd hebben.

Uit de verhalen in de eerste twee delen blijkt hoe ingewikkeld de natuurbescherming is. Want daarbij moeten onderzoek, bescherming in het wild, herstel van de leefomgeving, fokken in gevangenschap en de bewustmaking van de plaatselijke bevolking met elkaar gecombineerd worden. En er zijn beperkingen – alles moet gedaan worden onder het toezicht van de autoriteiten. Ook is het onvermijdelijk dat er meningsverschillen ontstaan als gepassioneerde mensen met verschillende standpunten proberen samen te werken, en dat die meningen fel verdedigd zullen worden – en hoewel men doorgaans tot overeenstemming komt, door te discussiëren en compromissen te sluiten, kan daarbij heel wat tijd en moeite verspild worden. In het gunstigste geval werken organisaties die zich inzetten voor de bescherming van een dier en zijn omgeving samen omwille van de soort en biedt het publiek aan om te helpen.

In deel I worden de verhalen van zes zoogdier- en vogelsoorten verteld die daadwerkelijk in het wild zijn uitgestorven. Zij zijn alleen gered door middel van fokken in gevangenschap, met het doel hun nageslacht in het wild terug te laten keren zodra er meer van waren en er leefomgevingen waren gereserveerd voor hun blijvende bescherming. Maar de kwestie van fokken in gevangenschap was – en is – erg omstrede. Diegenen die vinden dat lastminute-oplossingen niet werken en een verspilling van tijd en vooral geld zijn, maken bezwaren tegen zulke projecten. Gelukkig hebben de gedreven biologen die zich voor de redding van de zes soorten in dit deel hebben ingezet niet naar hen geluisterd.

De zwartvoetbunzing

(*Mustela nigripes*)

In de Lakotacultuur wordt de zwartvoetbunzing *itopta sapa* genoemd: *ite* – gezicht, *opta* – over, *sapa* – zwart. De Lakota bewonderden de *itopta sapa* vanwege zijn scherpzinnigheid en ongrijpbaarheid. Voor hen was hij heilig. Van dieren die moeilijk te doden waren, zoals de *itopta sapa*, werd gedacht dat ze beschermd werden door de macht van de aarde en de donderwezens. Ook nu is deze bunzing voor de Lakota nog steeds een heilig dier.

Ooit bedekten de prairies van korte en gemengde grassoorten, waar de zwartvoetbunzing thuis is, bijna eenderde van Noord-Amerika, van Canada tot aan Mexico. Dit enorme areaal was ook het woongebied van de grote bizonkuddes en de enorme kolonies prairiehonden die de zwartvoetbunzings die in hun holen leefden van voedsel en onderdak voorzagen.

Toen er Europeanen naar Noord-Amerika kwamen, kwam daar verandering in. Menselijke nederzettingen veranderden het aanzien van de prairies en een steeds groter deel van de leefomgeving van de prairiehonden werd vernietigd. De boeren begonnen hun voortdurende campagne om er zo veel mogelijk te vergiftigen. Ze beweerden dat de knaagdieren met hun vee concurreerden om het gras en dat hun holen tot gebroken poten zouden leiden. In 1960 hadden de prairiehonden volgens de meest bescheiden schattingen zo'n 98 procent van het land dat ze ooit hadden bewoond verloren. Op de prairies kwamen ook nieuwe ziektes: zo deed rond de eeuwwisseling de sylvatische pest zijn intrede in Noord-Amerika, die tot op de dag van vandaag een vreselijk effect heeft op de kolonies ('towns') van prairiehonden.

Omdat prairiehonden knaagdieren zijn, kunnen ze zich snel herstellen van een bevolkingsafname. Dat geldt echter niet voor zwartvoetbunzings. Dat zijn roofdieren met een van nature kleine populatie die over een groot gebied is verspreid. Toen hun aantal afnam, werd het voor hen steeds moeilijker om dat weer op peil te krijgen.

Ik ben verliefd geworden op zwartvoetbunzings. Deze piepkleine, bijzonder onverschrokken en werkelijk betoverende diertjes zijn van het randje van de ondergang teruggebracht door een team toegewijde en bezielde biologen. Want in het schitterende smaragdgroen van de nachtogen van de bunzing ligt hoop voor de toekomst van de grote Noord-Amerikaanse prairies. (*Jessie Cohen, Smithsonian National Zoo*)

Uitsterving in actie

In 1964 discussieerde de federale overheid over de vraag of deze wilde bunzings als uitgestorven moesten worden aangemerkt toen er in Mellette County, in South Dakota, een kleine populatie werd ontdekt (slechts 20 van de 151 prairiehondkolonies in dat gebied waren bewoond). Mettertijd werd echter duidelijk dat deze kleine populatie afnam, waarschijnlijk als gevolg van een gefragmenteerde habitat en het vergiftigen van de kolonies prairiehonden.

In 1971 werden zes van de bunzings in Mellette County gevangen genomen om de kern te vormen van een fokprogramma in gevangenschap. Helaas gingen vier van deze kostbare levens verloren toen de dieren tegen hondenziekte werden ingeënt, hoewel de Siberische

bunzings waarop het was getest geen last hadden gehad van het vaccin. Er werden er nog drie gevangengenomen, maar het programma leek tot mislukken gedoemd. In de loop van de daaropvolgende vier paarseizoenen weigerde een van de gevangen vrouwtjes om te paren, en hoewel de andere twee bevielen van nesten van vijf, waren er telkens vier van de vijf doodgeboren en overleed de vijfde kort na de geboorte. En intussen verdwenen de wilde bunzings van Mellette County – de laatste keer dat er eentje werd gezien was in 1974.

Ik kan me de wanhoop voorstellen van het team dat bezig was met het fokken in gevangenschap en de soort zag uitsterven. In 1979 overleed de laatste gevangen zwartvoetbunzing aan kanker, en discussieerde de federale overheid er opnieuw over of de soort als uitgestorven moest worden aangemerkt.

Een beslissende ontmoeting

En toen, op 26 september 1981, twee jaar na de dood van de laatste gevangen zwartvoetbunzing in South Dakota, gebeurde er iets heel opwindends. In Meeteetse, in Wyoming, kwam op het terrein van John en Lucille Hogg een klein diertje te dicht in de buurt van Shep, hun blue heeler herdershond, terwijl die aan het eten was. Natuurlijk maakte Shep het dood. John vond het vreemd uitziende dier naast de voederbak van Shep en gooide het over het hek van het erf, maar toen hij zijn vrouw erover vertelde, werd ze nieuwsgierig en ging ze op zoek naar het stoffelijk overschot. Ze was verrukt van het mooie diertje en nam het mee naar de taxidermist om het te laten opzetten. En die herkende een zwartvoetbunzing!

Een groep opgewonden bunzingliefhebbers kwam snel bijeen om de omgeving te verkennen. Wat moeten Dennie Hammer en Steve Martin opgewonden zijn geweest toen er een klein koppie uit een hol kwam steken en ze twee smaragdgroene ogen zagen glinsteren – eindelijk het bewijs voor hun overtuiging dat er nog steeds wilde bunzings waren! Maar dit bewijs had men slechts aan stom geluk te danken. In de loop van de daaropvolgende vijf jaar deden particuliere, staats- en federale natuurbeschermingsbiologen en vele vrijwilligers hun best om meer over de bunzingpopulatie te weten te komen. Ze zochten met schijnwerpers naar de bunzings, vingen ze en merkten ze, voorzagen ze van minuscule radiozendertjes in halsbandjes (zodat het team de nachtelijke praktijken van de bunzings kon bespioneren)

en maakten gebruik van een nieuwe technologie: minuscule transponders die in de nek geïmplanteerd konden worden (en die het mogelijk maakten om op korte afstand elk individueel dier te identificeren).

‘Geen van ons ging er achteloos mee om,’ zei Steve Forrest, een lid van het team, later tegen mij. ‘Wij kenden de bunzings als individuen. Wij leefden met ze. Wij wisten dat dit de laatsten van hun soort waren.’

Mijn nacht met de bunzings

In april 2006 maakte ik, dankzij mijn vriend Tom Mangelsen, de fotograaf, kennis met enkele leden van het oorspronkelijke toegewijde team – Steve en Louis Forrest, Brent Houston, Travis Livieri, Mike Lockhart en Jonathan Proctor. Wij kwamen bijeen in Ann’s Motel in Wall (South Dakota). Algauw kwam ik erachter dat dit nachtwerk zou worden, want de bunzings worden pas rond middernacht actief. We vertrokken ’s avonds en stopten om te picknicken en te kijken hoe de zon onderging achter de bijzondere rotsformaties van de Badlands, en de fantastische kleuren goed deed uitkomen: oker, mauve, grijs en alle subtiele schakeringen daartussenin.

Terwijl we in de richting van de prairie reden, werd het geleidelijk aan donker, tot het landschap al zijn kleur had verloren. Er was geen lichtvervuiling, afgezien van de koplampen van onze trucks, en de sterren waren groot en fonkelden in de wijde hemel. Het was een vreemde gedachte dat wij over de bloeiende ondergrondse kolonies van de prairiehonden reden – waar de zwartvoetbunzings ook leefden.

Het was bijna middernacht toen Brent riep: ‘Daar is er een!’ En ik zag de ogen van een klein diertje, die smaragdgroen oplichtten in zijn schijnwerper. Toen we dichterbij kwamen, kon ik de kop van de bunzing zien, die naar ons keek en naar de motoren luisterde. Ze verdween niet toen we behoedzaam nog dichterbij kwamen rijden. En toen ze wel ineendoek, kon ze de verleiding niet weerstaan om nog een keer op te kijken voordat ze verdween. Toen wij er ten slotte naartoe liepen om in het hol te turen, gluurde haar kleine koppie naar ons terug. Ze was helemaal niet bang. Travis kwam later terug om haar transponderchip uit te lezen – zo weet ik dat het een wijfje was.

Travis, die in een tweede truck zat, ontdekte nog een bunzing, een

mannetje – dat spoedig een hol in schoot. Travis legde uit dat het de tijd van het jaar was dat de mannetjes in de holen zoeken naar vrouwtjes die in estrus (loops) zijn. En inderdaad, even later sprong de bunzing tevoorschijn en snelde hij naar een ander hol. Hij bewoog bliksemsnel, zijn kleine lijfje langgerekt en dun. Wij volgden hem. Kennelijk was daar geen geschikt wijfje, want hij kwam algauw weer tevoorschijn, ging rechtop staan om rond te kijken en maakte zich zo lang als hij kon – om naar coyotes of vossen te speuren. Toen ging hij er snel vandoor en verdween hij in weer een ander hol, waar kennelijk ook geen wijfje was, omdat hij er algauw weer uit kwam. Tijdens zijn volgende renpartij over het veld liep hij – zowaar – een strandleuwerik tegen het lijf! Terwijl de geschrokken vogel opvloog, maakte de bunzing een complete achterwaartse salto om, als de acrobaat die hij is, op al zijn poten te landen in dezelfde richting als voorheen. Zonder blikken of blozen rende hij door naar het volgende hol. Het was een geweldige vertoning! Ik betwijfel of iemand ooit zo'n treffen tussen een zwartvoetbunzing en een strandleuwerik heeft gezien.

Hoe bureaucratische starheid bijna tot het uitsterven van de bunzings leidde

De volgende dag konden Tom en ik de koppen bij elkaar steken met Travis, Steve en Jonathan (de anderen moesten weg) en over het herstelprogramma voor de zwartvoetbunzing praten. Steve beschreef de schokkende gang van zaken vier jaar na de wonderbaarlijke ontdekking van de wilde bunzings in Meeteetse. In augustus 1985 kregen ze toestemming om de status van de bunzingpopulatie te evalueren, zoals ze elk jaar hadden gedaan. Ze vonden 58 dieren, een duidelijke afname ten opzichte van de 129 van de zomer daarvoor. In september schatten ze dat er nog maar eenendertig waren, en in oktober waren er niet meer dan zestien over.

De biologen dachten dat de bunzings aan hondenziekte leden en vroegen het Departement voor Wild en Vis (G&F) van Wyoming – dat verantwoordelijk was voor het zwartvoetbunzingprogramma – toestemming om enkele dieren te vangen voor bloedmonsters, die de dierenarts kon testen. Die toestemming werd geweigerd omdat de aanpak een te grote inbreuk was. De situatie verslechterde – het werd duidelijk dat de jongen niet in leven bleven.

Brian Miller, die ik later leerde kennen, was destijds lid van het

team. 'Als je door het gebied liep, was het niet zoals de jaren daarvoor, toen de bunzings een vaste stek hadden,' zei hij tegen me. 'Nu zag je een bunzing de ene nacht in zijn of haar territorium, en was dat gebied de nacht daarop verlaten.' Deze situatie was weliswaar verontrustend voor de biologen, maar werd door G&F Wyoming genegeerd. Uiteindelijk werd er een vergadering belegd om te discussiëren over de benarde situatie van de bunzings. Steve, Louis en Brent waren er alle drie, samen met andere biologen, diverse medewerkers van G&F Wyoming, een vertegenwoordiger van IUCN, en een groep ouderwetse jachttopzienaars, die geen begrip hadden voor – of geduld hadden met – de biologie van de natuurbescherming.

Op deze bijeenkomst werden de wetenschappers bekritiseerd omdat ze geen goede informatie hadden verschaft – informatie over de vermoede epidemie van hondenziekte, die ze niet hadden mogen vergaren. Het werd een verhitte discussie. De wetenschappers benadrukten dat er dringend meer bunzings gevangen moesten worden voor een intensief fokprogramma in gevangenschap. Weer kregen ze geen toestemming. Het zag er slecht uit voor de onderzoekers en, daarmee, voor de toekomst van de bunzings, toen de dierenarts van G&F Wyoming het vertrek in kwam. Hij was duidelijk opgewonden.

Op dat moment waren er zes bunzings in gevangenschap, die eerder waren gevangen voor het fokken in gevangenschap, waarmee G&F Wyoming, na aanhoudende druk van vele kanten, uiteindelijk had ingestemd. De dierenarts meldde dat een van de zes was doodgegaan en een van de andere erg ziek was. De reden: hondenziekte, naar alle waarschijnlijkheid opgelopen in het wild. 'Plotseling was het heel stil,' zei Steve, die breed glimlacht bij de herinnering aan de verlegenheid van hun koppige tegenstanders. Eindelijk hadden de wetenschappers hun bewijs.

Verdwenen in het wild

Maar zelfs toen mochten ze alleen dieren vangen in het centrale deel van hun areaal – zodat de meest kwetsbare dieren in de randgebieden verdwenen en voorgoed verloren gingen. En ondanks het feit dat de bunzings duidelijk op de rand van de ondergang balanceerden, waken de functionarissen van Wyoming niet af van de geplande strategie – er konden slechts zes nieuwe bunzings worden gevangen (de oorspronkelijke zes waren dood of stervende). En ze konden er maar

één per dag vangen, want dat was het tempo waarin er kooien werden gemaakt. Het aanbod om een bedrijf te benaderen dat ze sneller kon maken werd steeds genegeerd.

‘We begonnen meteen,’ zei Steve tegen me. In de loop van de daaropvolgende drie nachten bestreken ze zo’n vijfenzestig vierkante kilometer prairie en vingden ze bunzings in een vertwijfelde poging de soort te redden. De derde nacht had Brent er net twee gevangen toen er een bemoeizuchtige jachtopziener aankwam en tegen hem zei dat hij zijn quotum had overschreden. ‘Hij zei tegen Brent dat die een van de twee los moest laten,’ zei Steve, ‘wat Brent weigerde.’ Het draaide bijna op een handgemeen uit toen de jachtopziener de val botweg opensneed.

Tegen die tijd waren er zo weinig bunzings en had G&F Wyoming zo slecht meegewerkt dat er weinig keus was met betrekking tot de vraag welke dieren er gevangen werden. De kern van de fokgroep bestond daarom uit drie volwassen vrouwtjes en één jonge (Emma, Molly, Annie en Willa), en twee jonge mannetjes (Dexter en Cody). Een deskundige op het gebied van fokken in gevangenschap waarschuwde dat zonder een volwassen mannetje de voortplanting later zou beginnen, maar G&F Wyoming negeerde dit advies, en hoewel er in een randgebied een volwassen mannetje werd gezien, was er geen toestemming het te vangen. Vandaar dat de groep in gevangenschap het seizoen daarop geen jongen kreeg.

Het was een tergende tijd. Brian Miller, die de gevangen bunzings aan elkaar had gekoppeld, vertelde me hoe hij de fokkooien de hele nacht gadesloeg met een bewakingscamera. Hij zei: ‘Wij vroegen ons af of wij naar de moderne versie van Martha, de trekduif, keken.’ Martha was het laatste dier van een nu uitgestorven soort. Zij stierf van ouderdom in een dierentuin en staat nu opgezet in het Smithsonian. ‘Ik ben een keer naar haar gaan kijken,’ zei Brian. ‘Zou dat ook het lot zijn van Emma, Molly, Annie, Willa, Dexter en Cody?’

De zomer daarop, in 1986, leek het alsof er in het wild nog maar vier volwassen dieren over waren – twee mannetjes (Dean en Scarface) en twee vrouwtjes (Mom en Jenny), die allebei jongen kregen. Nu ging G&F Wyoming er eindelijk mee akkoord dat alle vier volwassen dieren en de acht resterende jongen gevangen zouden worden voor het fokprogramma.

De biologen werkten de rest van de zomer hard, en ten slotte werd de laatste bunzing – Scarface – gevangen. Op dat moment waren

achttien gevangen zwartvoetbunzings, een handjevol biologen en een onbeproefd fokprogramma het enige wat tussen de soort en zijn uitsterven stond. Ondanks het feit dat het programma geplaagd bleef worden door meningsverschillen en onmin, begonnen de bunzings zich voort te planten, en geleidelijk aan werden er elders in het land ook andere centra ingericht, zodat het uitbreken van een ziekte of een andere ramp in één facilititeit niet het eind zou zijn van de hele gevangen populatie.

Harde of zachte vrijlating

Vervolgens begonnen er discussies over de vraag wanneer en hoe de bunzings weer in het wild moesten worden uitgezet. De felste discussie ging over de voors en tegens van een ‘hard release’ (waarbij dieren rechtstreeks vanuit de kooi worden vrijgelaten, waarbij doorgaans nog een tijdje voor wat voedsel wordt gezorgd) versus een ‘soft release’ (waarbij de dieren allerlei gelegenheden krijgen om geleidelijk aan te wennen aan een nieuw leven in het wild). Veel van de veldbiologen waren uitgesproken van mening dat het niet ethisch was om bunzings opeens vanuit kleine kooitjes in de gevaarlijke wereld van de prairies te dumpen zonder ervaring of training, maar in 1991 werden de eerste negenenveertig bunzings vanuit gevangenschap ‘hard’ vrijgelaten in de wildernis van Wyoming.

De volgende vrijlatingslocatie was Conata Basin in South Dakota, waar ik mijn eerste bunzings had ontmoet. Later zou ik Paul Marinari leren kennen, die me vertelde over een nacht die hij nooit zal vergeten. Hij was met Travis en vier andere biologen her en der op de prairie op zoek naar bunzings. Opeens ging zijn radio aan en kraakte er ‘door de nacht in South Dakota [een boodschap] dat er in een van de holen de glinsterende ogen van meerdere bunzings waren gezien. Dat betekende de eerste waarneming van een in het wild geboren bunzingsnest (van ouders die in gevangenschap waren geboren) in de staat. Op dat moment kreeg ik kippenvel op mijn kippenvel!’

Uiteindelijk werd overtuigend bewezen dat harde vrijlating niet de beste oplossing is – niet alleen leidt zachte vrijlating tot een veel hoger aantal overlevenden op korte termijn, maar ook zijn er dan meer dieren die zich het volgende seizoen voortplanten. Geleidelijk aan bleven er steeds meer vrijgelaten bunzings in leven. Er was vastgesteld dat ze in gevangenschap gefokt konden worden en dat ze in

Paul Marinari laat een zwartvoetbunzing los in een gewenningskooi vóór zijn uiteindelijke reis in het wild. (Ryan Hagerty)

het wild konden overleven en zich konden voortplanten. Maar kon hun habitat behouden blijven?

Het behoud van de prairies

Toen ik tijdens mijn bezoek aan het team inzicht kreeg in de uitdagingen waar zij voor stonden, wilde ik verder praten met Jonathan Proctor over zijn werk met de prairiehonden en het ecosysteem van de prairie. Jonathan legde uit dat een van de grootste problemen voor natuurbeschermers is dat bijna geen enkele boer een goed woord over heeft voor de prairiehonden. Ik maakte kennis met een van deze oudgedienden toen hij bij Ann's Motel langskwam. Hij zei dat de prairiehonden een echte plaag waren. Er zaten allemaal gaten in de grond waardoor koeien en paarden hun poten braken. En, zo zei hij, de prairiehonden concurreerden met het vee om het nieuwe gras. Hoewel niemand met wie ik had gesproken op de prairie koeien of paarden met gebroken poten was tegengekomen, luisterde ik aandachtig naar zijn standpunt. Ik zei dat het jammer was dat er niet iets aan het probleem gedaan kon worden zonder die schattige diertjes te vergiftigen.